

NINA ANDROSIUK-RACZKIEWICZ

Białystok

Nazewnictwo wschodniosłowiańskie związane ze świętem Narodzenia i Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny na Białostocczyźnie

Ze względu na swe zróżnicowanie językowe, etniczne, religijne i kulturowe Białostocczyzna¹ stanowi interesujący obszar badań etnolingwistycznych. „Na znacznej części tego obszaru występują gwary wschodniosłowiańskie: na północy białoruskie, na południu ukraińskie, a pomiędzy nimi przejściowe białorusko-ukraińskie. W pasie zachodnim niemal wyłącznie są gwary polskie, dalej na wschód ludność jest przeważnie dwujęzyczna, w wielu wsiach gwara polska współistnieje z gwarą białoruską lub ukraińską”². Zróżnicowanie językowe badanego obszaru przedstawia AGWB oraz inne prace językoznawcze. Obecnie dysponujemy już w miarę pełnymi opisami fonetyki, morfologii i słowotwórstwa gwar Białostocczyzny. Nadal jednak zbyt mało jest opracowań z zakresu kultury ludowej, zarówno materialnej jak i duchowej, która, poza wygasającymi już przesadami, kryje w sobie wiele cennych i trwałych wartości.

W niniejszym artykule, stanowiącym fragment szerszego opracowania na temat słownictwa dotyczącego świąt, zwyczajów i obrzędów dorocznych w gwarach wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, prezentowana jest leksyka związana ze świętem Narodzenia i Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (NMP).

¹ Białostocczyzna to obszar leżący między Kanałem Augustowskim na północy, rzeką Bug na południu, granicą państwową z Republiką Białoruś na wschodzie oraz rzekami Nettą, Biebrzą, Narwią, Śliną, Mienią i Nurcem na zachodzie.

² *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. 1, pod red. S. Glinki, A. Obrębskiej-Jabłońskiej i J. Siatkowskiego, Wrocław 1980, s. 7.

Celem artykułu jest prezentacja zarejestrowanego na terenie Białostoczczyzny nazewnictwa wschodniosłowiańskiego związanego z tymi świętami, zestawienie z jego odpowiednikami w językach literackich i gwarach białoruskich, ukraińskich, rosyjskich i polskich oraz przedstawienie zwyczajów i zabiegów magicznych wykonywanych w tych dniach przez mieszkańców regionu białostockiego.

Materiał badawczy zebrałam bezpośrednio w terenie w latach 1990–1998 na podstawie opracowanego przeze mnie kwestionariusza. Kwestionariusz ten opracowałam na podstawie literatury etnograficznej Mazowsza, Podlasia, Białorusi, Ukrainy i Rosji oraz literatury religijnej, opisującej święta cerkiewne i kościelne. Badania terenowe przeprowadzałam głównie we wsiach, rzadziej w osadach lub większych miasteczkach³. Słownictwo gwarowe zapisywałam od osób starszych, urodzonych i stale mieszkających w danej wsi lub pochodzących ze wsi sąsiednich. Osoby te najlepiej pamiętały wychodzące już z użycia nazwy świąt, zwyczajów, obrzędów, potraw, przedmiotów itd.

Zapisy terenowe uzupełniłam materiałem pochodzącym ze źródeł drukowanych, np. z AGWB⁴, z prac M. Federowskiego⁵, S. Glogera⁶, S. Dworakowskiego⁷ i in.

W niniejszym artykule zebrany z gwar Białostoczczyzny materiał⁸ został przedstawiony i omówiony w dwojaki sposób: w części opisowej w porządku logicznym (najpierw Narodzenie, potem Wniebowzięcie) oraz w *Słowniku nazw gwarowych* w porządku alfabetycznym.

³ W niniejszej publikacji nie przytaczam dokładnej lokalizacji zapisanych materiałów; wyjątek stanowią dane zamieszczone na mapach.

⁴ *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1, pod red. S. Glinki, A. Obrebskiej-Jabłońskiej i J. Siatkowskiego, Wrocław 1980; t. 2, pod red. S. Glinki, Wrocław 1989; t. 3, pod red. S. Glinki, Wrocław 1993; t. 5, 6, 7, pod red. I. Maryniakowej, Warszawa 1995, 1996, 1999.

⁵ M. Federowski, *Lud białoruski*, t. 1–3, Kraków 1897–1903; t. 4, Warszawa 1935, t. 5–8 Warszawa 1958–1981.

⁶ Z. Gloger, *Obrzędy, zwyczaje i wierzenia ludowe na ziemiach nad Narwią i Biebrzą*, [w:] Zygmunt Gloger – badacz przeszłości ziemi ojczyściej, wyb. i oprac. H. Horodyska, Warszawa 1978; tenże, *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni*, wydanie drugie, Warszawa (brak roku wyd.), s. 115.

⁷ S. Dworakowski, *Kultura społeczna ludu wiejskiego na Mazowszu nad Narwią*, Białystok 1964.

⁸ Zebrany materiał gwarowy został zapisany w transkrypcji fonetycznej, opartej na alfabecie łacińskim, uzupełnionym kilkoma dodatkowymi literami i rozbudowanym za pomocą znaków diakrytycznych. W zasadzie jest to transkrypcja stosowana od dawna w dialektologii polskiej. Dyftongi oznaczają się łącznikiem nad odpowiednimi literami, np. *ûô*, *iê*, niezgłoskotwórczość samogłoski *u* – łącznikiem pod literą *u*, a miejsce akcentu – kreską pionową przed akcentowaną samogłoską, np. *kolada*.

Święto Narodzenia Najświętszej Marii Panny zwane powszechnie świętem Matki Boskiej Siewnej obchodzone jest na Białostocczyźnie 8 lub 21 września (według starego stylu). Jest to pierwsze z nieruchomych świąt w roku liturgicznym (rok liturgiczny rozpoczyna się, zgodnie ze starotestamentową praktyką – jesienią⁹). Wprowadzone zostało w IV¹⁰ lub V¹¹ wieku. Wydarzenie czczone w tym dniu – narodziny Dziewicy Maryi – zachowało się jedynie w cerkiewnych podaniach, które mówią, iż w niewielkim miasteczku galilejskim, Nazarecie, żył Joachim z żoną Anną. Ich przodkowie pochodzili z rodu Dawidowego, z którego miał się narodzić Jezus Chrystus. To pobożne małżeństwo przez dłuższy czas nie miało dzieci. Wśród ludu brak potomstwa przyjmowano jako karę Bożą i utratę wszelkiej nadziei na to, że Zbawiciel będzie pochodził z tej rodziny. Joachim i Anna cierpliwie znosili wszelkie upokorzenia ze strony społeczeństwa, modlili się wierząc, że Pan Bóg ześle upragnione dzieciątko. Ślubowali przy tym, że ofiarują to dziecko na służbę Panu Bogu. Za ich cierpliwość i pobożne życie Bóg ich wynagrodził. Urodziła się im córeczka, której na imię dano Maria. Narodzenie Marii – Matki Bożej stało się wielką radością nie tylko dla jej rodziców, ale i dla ludzi, gdyż upodobał ją sam Bóg i została ona Matką Zbawiciela Jezusa Chrystusa, Syna Bożego¹².

W gwarach regionu białostockiego święto to ma następujące nazwy: *Bah'ač*, *Bahač'a*, *Preč'ysta*, *Pryč'ysta*, *S'euna*, *Š'evna*, *Š'evnej*. Na znacznym obszarze Białostocczyzny (na południe od rzeki Supraśl do Bugu) występuje nazwa *Preč'ysta*, w zachodnim pasie gwar – *S'evna*, a na północy, w wąskim pasie przygranicznym – nazwa *Bah'ač*, ukształtowana pod wpływem języka białoruskiego (zob. mapa umieszczona na końcu artykułu).

Dawniej we wsiach Białostocczyzny w tym dniu święcono zboże, ale nie w kłosach, lecz wymłócone; przynoszono je w koszyczku. Czasami różne gatunki były oddzielnie pozawijane w papierki (Muły) bądź wymieszane ze sobą (Łozice). Prawdopodobnie zwyczaj ten jest szczątkowym fragmentem dawnego pogańskiego święta rolniczego, obchodzonego na Białorusi na zakończenie zniw. Święto to – zwane *багач*, *багатнік*, *багатуха* – zostało przez religię chrześcijańską przystosowane do dnia narodzin Matki Boskiej, uważanej za opiekunkę i orędowniczkę urodzaju. We wsiach białoruskich

⁹ A. Mień, *Sakrament, słowo, obrzęd*, Łuków 1992, s. 70.

¹⁰ Tamże.

¹¹ О. О. Бондаренко, *Праздники христианской Руси*, Калининград 1993, s. 288.

¹² Tamże, s. 282, 288; A. Mień, *Sakrament, słowo...*, s. 70.

zwłaszcza na Grodzieńszczyźnie i Północnym Polesiu święto to było powszechnie obchodzone do końca XIX wieku¹³.

Na Białostocczyźnie, gdy zbliżał się ten dzień, niektórzy gospodarze dopiero zaczynali jesienne siewy, a inni już kończyli w myśl porzekadła: *Bah'ač, kid'aj rah'ač, b'ar'y s'av'eńku, s'ej pamal'eńku* 'porzuć sochę, a bierz płachtę (naczynie) do siania i powoli siej' (Kołodno), *Na_Prečystu s'ejali žyta da_čysta* (Koleśne). Rozpoczynano wykopki ziemniaków. W niektórych miejscowościach pamięta się do dziś o starym zwyczaju zasiewania choćby kawałka zboża przed świętem Matki Boskiej Siewnej; gwarantuje to ponoć obfite plony (Czaje). Każdy gospodarz stawiał sobie za punkt honoru zebranie z pola wszystkich plonów, w myśl porzekadła *na_Prečystu vs'udy v_p'oli čysto* (Kozłiki).

Święto Wniebowzięcia NMP, zwane powszechnie świętem Matki Boskiej Zielnej jest jednym z najstarszych i najważniejszych świąt maryjnych¹⁴. To wielkie święto ku czci Matki Bożej obchodzone na Białostocczyźnie 15 lub 28 sierpnia (według starego stylu) zostało ustanowione w IV wieku. Wydarzenie, które stało się podstawą do ustanowienia święta nie zostało odnotowane w Piśmie Świętym. Wiadomo tylko, że po Wniebowstąpieniu Chrystusa Matka Boża mieszkała w domu św. ewangelisty Jana Teologa, któremu Chrystus polecił opiekować się swą matką (Jan 19, 26–27)¹⁵. Na trzy dni przed jej śmiercią ukazał się Archanioł Gabriel z wieścią o jej zaśnięciu. Na pogrzeb Najświętszej Marii Panny w cudowny sposób zjawili się wszyscy Apostołowie, którzy w różnych stronach świata głosili wówczas Ewangelię. Zabrakło tylko Apostoła Tomasza. Zgodnie z wolą NMP pochowano ją niedaleko Jerozolimy, w grocie w Gestemaniu, między mogiłami rodziców i Józefa. Po trzech dniach powrócił do Jerozolimy Apostoł Tomasz i dowiedziawszy się o pogrzebie bardzo chciał ujrzeć Matkę Bożą. Gdy Apostołowie otworzyli grób, ujrzeli, że zmarłej w nim nie ma. Wówczas zrozumieli, że Chrystus wskrzesił swą matkę i z ciałem wziął do nieba¹⁶. Dogmat o wniebowzięciu został ogłoszony w 1950 roku przez papieża Piusa XII¹⁷.

Cerkiew prawosławna określa śmierć Matki Boskiej jako „zaśnięcie” (por. ros. *Успение Пресвятой Богородицы*, brus. *Успение Прасвятой Багародзіцы*, ukr. *Успиння Пресвятої Богородици* 'Zaśnięcie Najświętszej

¹³ *Этнаграфія Беларусі. Эцыклапедыя*, пад рэд. І. П. Шамякіна, Мінск 1989, с. 45.

¹⁴ J. Smosarski, *Oblicza świąt*, Warszawa 1990, s. 125.

¹⁵ *Biblia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Warszawa 1990, s. 1164.

¹⁶ С. В. Булгаковъ, *Настольная книга для священно-церковно-служителей*, Издательский отдел Московского Патриархата 1993, т. I, с. 312–315.

¹⁷ M. Dybowski, *Jezus Chrystus na tle dziejów Starego i Nowego Przymierza*, Poznań 1959, s. 287.

Marii Panny'). Notowane na Białostocczyźnie gwarowe określenia tego dnia (zob. mapa umieszczona na końcu artykułu): *Spl'ieńe, Spl'eńne, Spl'ieńe, Spl'ieńečko, Usple'na, Šp'eńije, Us'p'eńije* powstały pod wpływem nazw wschodniosłowiańskich. Inne nazwy tego święta to: *Z'elan'ok, Z'elna, Z'ilna*, które, podobnie jak i powszechnie znana w całej Polsce nazwa „Matki Boskiej Zielnej”, pochodzą od zwyczaju święcenia w tym dniu ziół i wszelkich zbóż. Kobiety przynosiły wówczas do święcenia duże wiązki ziół z kłosami zbóż, główkami maku, kapusty. Niekiedy dodawały marchew, len, konopie, groch. Bukiety ziół i zbóż ozdabiałały polnymi kwiatami, gałązkami klonu, dębu, czerwoną jarzębiną.

Bukiet święconych w tym dniu ziół i ziół określa się w gwarach Białostocczyzny następująco: *doż'ynok, kv'ietka, kv'itka, plon* (l.mn. *plan'y*), *proz'anka, praźm'o, proz'm'o, rom'aščka, r'om'aščka, rum'anka, rum'aščka, r'um'aščka, r'uvńanka, ruvń'anka*. Po poświęceniu przynoszono bukiet do domu, stawiano w oknie bądź wieszano nad ikoną. A gdy nadeszła pora jesiennych siewów, gospodarz wyłuskiwał z kłosów poświęcone zboże i wysiewał do zaoranej ziemi. Słomę z poświęconego bukietu rozkładając pieczołowicie wtykał w zaoraną glebę kłosami do dołu, wierząc że dzięki tym zabiegom magicznym zboże wyrośnie bujne i dorodne.

Mak sypano do studni, aby nigdy wody nie zabrakło, albo dawano jeść dzieciom (po parę ziarenek), gdy szły po wakacjach pierwszy raz do szkoły (Kotły). Wierzono, że dzięki temu będą się dobrze uczyć. Zaparzona święcona kapusta pomaga krowie w wydaleniu łożyska (Moszczona Pańska), wywar z makówki, kwiatu lipy i malin skutecznie leczył kaszel (Siderka).

Święto Wniebowzięcia było świętem jesiennym, nawet przysłowia ludowe wskazywały, że czas brać się do jesiennych robót polowych: „прышло успленье, цягни картоплі за коренне”¹⁸. Bardziej pobożni chrześcijanie trzy dni przed świętem Wniebowzięcia stosowali ścisły post, stąd nazwa *Sux'edńe* ‘suche, postne dni’.

SŁOWNIK

Hasła podane zostały w porządku alfabetycznym. Za podstawę wyróżnienia hasła uznaje się kryterium fonetyczne. W słowniku stosuje się odsyłacze, wprowadzając skrót „zob.” do wyrazów synonimicznych. Wschodniosłowiańskie nazwy gwarowe zebrane na terenie Białostocczyzny zestawiono

¹⁸ *Тыраўскі слоўнік*, пад рэд. А. А. Крывіцкага, Мінск 1982, т. V, с. 213.

z ich odpowiednikami w językach literackich i gwarach białoruskich, ukraińskich, rosyjskich i polskich. W niektórych przypadkach podano etymologię.

Bah'ač, Bahač'a 'święto Narodzin NMP' (8 lub 21 września); por. brus. *Багач* 'ts'¹⁹, gw. *Багач, Багатник, Багатыха* 'ts'²⁰ oraz 'dawne pogańskie święto rolnicze obchodzone po zakończeniu żniw'²¹; być może nazwa wywodzi się z faktu, iż wszyscy już mieli chleb z tegorocznego żyta, a kto ma chleb, ten jest bogaty, chleb był bowiem symbolem bogactwa; por. ukr. *богач* 'chleb, bułka, ciasto drożdżowe; chleb z kukurydzy, grochu lub prosa', ros. *позач* 'rodzaj prząsłego pieczywa, podpłomyk', sch. *позача* 'prząsny chleb', mac. *позача* 'ts', bułg. *позача* 'chleb pieczony w popiele, podpłomyk', sln. *pogáca* 'bułka'; wszystkie nazwy nawiązują do wł. *focaccia* 'kołacz pszenny, ciasto' utworzonego zapewne od łac. *focus* 'ogień, ognisko'; ogień dawniej również był symbolem bogactwa; por. pol. *bogacz* 'ogień'²², brus. *багачце, багач* 'ogień, płomień, ognisko', ukr. *багач, богач, багаття* 'ts', ros. *багатье, багачь* 'ogień, często płomyk tlejący się pod popiołem'²³; por. też np. pol. *bogaty*, czes. *bohatý*, sch. *bohat* ze scs. *богатъ – бог* (bóg) + *-aty*²⁴; pierwotne znaczenie słowa bóg 'bogactwo, szczęście, dola'²⁵.

dożynok 'bukiet zbóż święconych w święto Wniebowzięcia NMP'; por. pol. gw. *dożynek* 'sноп obrzędowy; uczta dożynkowa'²⁶, *dożynek* 'sноп obrzędowy; koniec żniwa'²⁷; nazwa utworzona od czas. pol. *dożynać* 'kończyć żniwa', ros. *дожинать* 'ts', ukr. *дожинати* 'ts', czes. *dožinati* 'ts', sch.

¹⁹ *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, т. 1, пад рэд. К. К. Атраховіча, Мінск 1977, с. 323.

²⁰ *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча*, т. 1, рэдакцыйная калегія: Ю. Ф. Мацкевіч, А. І. Грынавецкене, Я. А. Рамановіч, І. Я. Чабярук, Ф. Д. Клімчук, Мінск 1979, с. 147.

²¹ *Этнаграфія Беларусі...*, с. 45.

²² J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1900, s. 183.

²³ В. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*, т. 1, Москва 1981 (1880), с. 35.

²⁴ F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1, Kraków 1958, s. 38.

²⁵ *Етимологічний словник української мови*, под ред. О. Мельничука, т. 1, Київ 1982, с. 220; *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, т. 2, пад рэд. В. У. Мартынава, Мінск 1980, с. 262; А. Г. Преображенский, *Этимологический словарь русского языка*, т. 2, Москва 1959 (1910–1914), с. 85; М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, т. 3, Москва 1987, с. 295.

²⁶ J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. 1, Kraków 1900, s. 363.

²⁷ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego...*, т. 1, s. 546.

dožinjati, dožnjevati 'ts'; pol. *dożynki* 'uroczystość przy zakończeniu żniw', ros. *дожинки* 'ts', brus. *дажынкi* 'ts', czes. *dožinky* 'ts'²⁸.

kv'ietka, kv'itka 'bukiet zbóż święconych w święto Wniebowzięcia NMP'; por. brus. gw. *квітка* 'wianek spleciony z kłosów żyta'; *із жыта ліпшыі колоскі бэрут і робііат квітку, которую святят і сеют, як засэвают жыто*²⁹; z brus. *кветка* 'kwiat, kwiatek'.

plon (l.mn. **plan'y**) 'bukiet zbóż święconych w święto Wniebowzięcia NMP'; por. pol. *plon* 'żniwo, żyto'³⁰.

pražmo, proz'm'o, proz'anka 'bukiet zbóż święconych w święto Wniebowzięcia NMP'; por. brus. *прежмо* 'pęczek, garść żytnich kłosów, uprażonych nad ogniem; taką potrawę przygotowywali sobie zazwyczaj pa-suszki w polu, gdy byli głodni'³¹, brus. gw. *пражно* 'ts', pol. *prażmo* 'ziarno żytnie lub pszenne prażone; niedojrzałe jeszcze ziarna żyta lub pszenicy'; *Krupy żytnie z prażma, to jest z ziarna niedoskonale dojrzałego, w kłosiu zerżniętego i na słońcu albo w piecu suszonego; prażmo z pszenicy, póki ziarno ma w sobie jeszcze nieco mleka w kłosiu*³². Można przypuszczać, że nastąpiło przesunięcie semantyczne z nazwy niedojrzałego ziarna na ścięte kłosy z niedojrzałym ziarnem.

Preč'ysta, Pryč'ysta 'święto Narodzin NMP' (8 lub 21 września); por. ukr. *Пречиста* 'Matka Boska; ikona z jej wizerunkiem oraz święta nazwane na jej cześć: *Перша Пречиста* 'Wniebowzięcie NMP (15 lub 28 sierpnia)', *Друга Пречиста* 'Narodziny NMP'³³; brus. *Прачыстая* 'jedno z cerkiewnych świąt – dzień śmierci Matki Boskiej'³⁴, brus. *Пречистая, Большая Пречистая* 'Wniebowzięcie Matki Boskiej', *Малая Пречистая* 'Narodziny Matki Boskiej'³⁵, brus. gw. *Прачыста, Малая Прачыста, Другая Прачыста* 'święto Narodzin NMP'³⁶, ros. gw. *вторая Пречистая, малая Пречи-*

²⁸ F. Sławski, *Słownik etymologiczny...*, t. 1, s. 159.

²⁹ *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі...*, т. 2, с. 454.

³⁰ A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1985 (przedruk z pierwszego wydania, Kraków 1927), s. 418.

³¹ *Словарь белорусскаго наречія*, составленный И. И. Носовичем. Издание Отделения Русскаго языка и словесности Императорской Академии Наук, Санктпетербург 1870 (Мінск 1983), с. 494.

³² J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego...*, t. 4, s. 987.

³³ *Словарь української мови*, pod red. Б. Грінченко, т. 3, Київ 1997 (przedruk z 1907–1909), с. 405.

³⁴ *Тлумачальны слоўнік...*, т. 4, с. 391; *Этнаграфія Беларусі...*, с. 411.

³⁵ *Словарь белорусскаго наречія...*, с. 495.

³⁶ *Беларускі народны каляндар*, аўтар-укладальнік А. Лозка, Мінск 1993, с. 162.

стая 'ts', ros. *Пречистая* 'określenie NMP'³⁷, scs. *Пречистаа Дѣва Марія* 'Przeczysta Dziewica Maria'³⁸.

proz'anka zob. **praźm'o**.

proz'm'o zob. **praźm'o**.

r'om'aščka, rom'aščka, rum'aščka, r'um'aščka 'bukiet zbóż święconych w święto Wniebowzięcia NMP'; wyrównana garść zboża'; nazwa utworzona od czas. gw. *rum'aty, w'yrum'aty* 'równać, wyrównać'; por. ukr. *рівняти* 'równać, wyrównywać'.

rum'anka zob. **r'uvńanka**.

r'uvńanka, ruvńanka, rum'anka 'bukiet zbóż święconych w święto Wniebowzięcia NMP'; por. pol. gw. *równianka, rumianka* 'bukiet kłosów żyta lub pszenicy; bukiet z kwiatów lub ziela; wianek z kłosów'³⁹; nazwa utworzona od czas. pol. *równać, wyrównywać*, ukr. *рівняти* 'ts'; por. pol. *równianka, słoma równiana* 'słoma równa, prosta, nie targana'⁴⁰, brus. gw. *вырумяти, вырумяты* 'wyrównać', *вырумяй сіетого снопа і звэжы пэрэв'яслом*⁴¹.

Spl'éne, Spl'eńne, Spl'ieńe, Spl'ieńečko zob. **Us`p'eńije**.

S'euna, Ś'evna, Ś'evnej 'święto Narodzin NMP' (8 lub 21 września); por. pol. pot. *Matka Boska Siewna* 'ts'; *od wigilii Narodzenia NMP ozimy siew poczynają i dlatego tę uroczystość mianują dniem siewnym*⁴².

Śp'eńije zob. **Us`p'eńije**.

Uspl'eńa zob. **Us`p'eńije**.

Us`p'eńije, Uspl'eńa, Śp'eńije, Spl'éne, Spl'eńne, Spl'ieńe, Spl'ieńečko 'święto Wniebowzięcia NMP (15 lub 28 sierpnia); por. w tym samym znaczeniu: ros. *Успение Пресвятой Богородицы*, brus. *Успленне Багародзіцы*, ukr. *Успіння Пресвятої Богородиці*, ukr. gw. *Успіння, Успення*, pol. cerk. *Zaśnięcie Najświętszej Marii Panny*, scs. *Оуспеніе Божіа Матере*⁴³.

Z'elan'ok 'święto Wniebowzięcia NMP (15 lub 28 sierpnia); prawdopodobnie nazwa pochodzi od zwyczaju święcenia wszelkich ziół w tym dniu;

³⁷ *Толковый словарь русского языка конца XX века. Языковые изменения*, pod red. Г. Н. Склярёвской, Санкт-Петербург 1998, s. 504.

³⁸ A. Znosko, *Słownik cerkiewnosłowiańsko-polski*, Białystok 1996, s. 266.

³⁹ J. Karłowicz, *Słownik gwar...*, t. 5, s. 65.

⁴⁰ J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego...*, t. 5, s. 743.

⁴¹ *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі...*, t. 1, s. 367.

⁴² J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego...*, t. 5, s. 110.

⁴³ A. Znosko, *Słownik cerkiewnosłowiańsko-polski...*, s. 441.

por. ukr. *зелo* 'wszelkie rośliny trawiaste'⁴⁴, *зілля* 'lecznicze zioła'⁴⁵, ros. *зеленя* 'młode pędy wschodzących zbóż', *зелье* 'dawna nazwa trawy, roślin trawiastych, ziół, chwastów'⁴⁶.

Z'elna, Z'ilna 'święto Wniebowzięcia NMP' (15 lub 28 sierpnia); por. pol. pot. *Matki Boskiej Zielnej* 'ts', brus. *зельна, зельна свята, зелна* 'Święto Przemienienia Pańskiego'⁴⁷; prawdopodobnie nazwy te pochodzą od zwyczajaj święcenia wszelkich ziół w tym dniu; por. brus. *зелле* 'zioła, trawy', ukr. *зелo* 'wszelkie rośliny trawiaste'⁴⁸, *зілля* 'lecznicze zioła'⁴⁹, ros. *зеленя* 'młode pędy wschodzących zbóż', *зелье* 'dawna nazwa trawy, roślin trawiastych, ziół, chwastów', scs. *зеліе* 'wszelkie ziele jadalne lub lecznicze'⁵⁰, strus. *земик, зельк, зѣлик* 'ts'⁵¹.

Wykaz skrótów

brus. – białoruski	ros. – rosyjski
bułg. – bułgarski	rzecz. – rzeczownik
cz. – część	sch. – serbochorwacki
czas. – czasownik	scs – starocerkiewno-słowiański
czes. – czeski	słn – słoweński
dial. – dialektalny	stbrus. – starobiałoruski
gw. – gwarowy	strus. – staroruski
łac. – łaciński	ts – to samo
mac. – macedoński	ukr. – ukraiński
pol. – polski	wł. – włoski
por. – porównaj	wschsł. – wschodniosłowiański
pot. – potocznie	zdrob. – zdrobniale
sł. – prasłowiański	zob. – zobacz
reg. – słowo regionalne	

⁴⁴ *Словарь української мови...*, т. 2, с. 149.

⁴⁵ Tamże, s. 152.

⁴⁶ *Словарь русского языка*, под ред. А. П. Евгеньевой, т. 1, Москва 1981, с. 607; А. Г. Преображенский, *Этимологический словарь...*, т. 1, с. 248.

⁴⁷ *Этымалагічны слоўнік...*, т. 3, с. 329.

⁴⁸ *Словарь української мови...*, т. 2, с. 149.

⁴⁹ Tamże, s. 152.

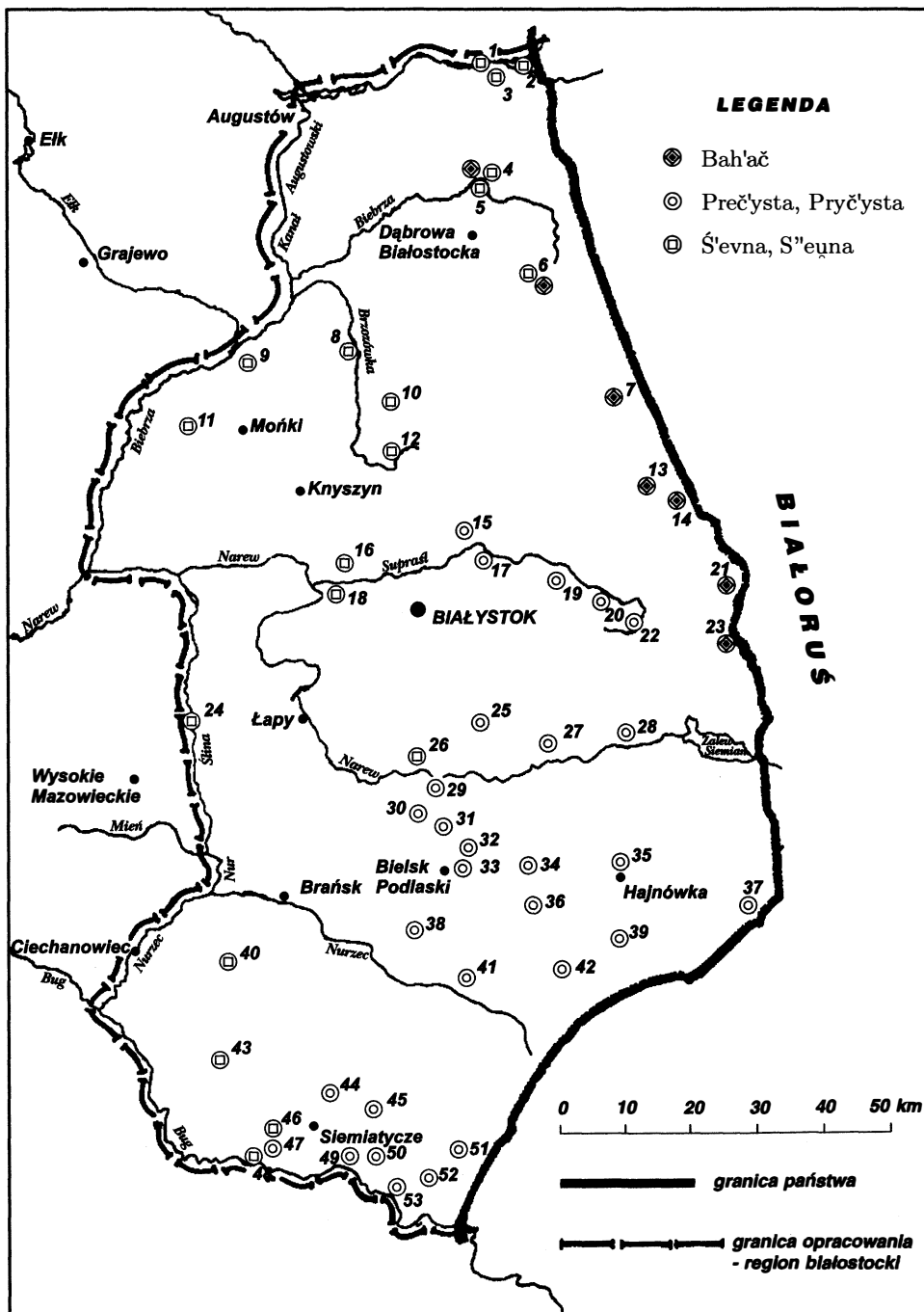
⁵⁰ A. Znosko, *Słownik cerkiewnosłowiańsko-polski...*, s. 116.

⁵¹ И. И. Срезневский, *Словарь древнерусского языка*, т. 1, ч. II, Москва 1989 (репринтное издание), с. 969–970; *Словарь русского языка...*, т. 1, с. 607; А. Г. Преображенский, *Этимологический словарь...*, т. 1, с. 248; *Этымалагічны слоўнік...*, т. 3, с. 328.

Wykaz badanych miejscowości według numerów porządkowych

1. Mikaszówka	28. Koleśne
2. Muły	29. Deniski
3. Gruszki	30. Rajsk
4. Lipsk	31. Haćki
5. Jałowo	32. Kotły
6. Siderka	33. Widowo
7. Bilminy	34. Rakowicze
8. Brzozowa	35. Dubiny
9. Klewianka	36. Krywiatycze
10. Dzieciółówka	37. Białowieża
11. Kulesze	38. Knorydy
12. Brody	39. Łozice
13. Ostrówek	40. Czaje
14. Krynki	41. Moskiewce
15. Studzianki	42. Czechy Orlańskie
16. Dobrzyniewo Duże	43. Ostrożany
17. Supraśl	44. Romanówka
18. Żółtki	45. Moszczona Pańska
19. Kołodno	46. Krupice
20. Waliły	47. Klekotowo
21. Jaryłówka	48. Zajączniki
22. Gródek	49. Maćkowicze
23. Mostowlany	50. Moszczona Królewska
24. Jamiołki Kowale	51. Wilanowo
25. Koźliki	52. Mętna
26. Dorożki	53. Mielnik
27. Trześcianka	

Święto Narodzenia NMP

Święto Wniebowzięcia NMP

